

**PREMIILE
UNIUNII SCRITORILOR
PENTRU DRAMATURGIE**

Paul Anghel

de Eugen Luca

Premierea de către juriul Uniunii Scriitorilor a *dramaturgului* Paul Anghel dobîndeste o semnificație aparte. Se sancționează, astfel, dincolo de o lucrare anume sau de un autor, un principiu: viabilitatea unei piese teatrale se verifică nu numai la rampă, ci și la *lectură*. Succesul de scenă sau căderea unui spectacol — fenomen ținînd de atîți factori în afara valorii textului — pot induce în eroare; nu, însă, lectura.

Principiul, vechi, e consemnat în poeticile tuturor timpurilor, cunoscut pînă și de ultimul licean, care a învățat în manuale că *dramaturgia e un gen literar*, și verificat de o îndelungă practică. Jucat pe toate scenele lumii, Shakespeare se bucură totuși de mai mulți cititori decît spectatori. Racine nu e doar o prezență permanentă în repertoriul Comediei franceze, ci unul dintre marii poeți ai Franței. (După ce-l citise de sute de ori. Gide tot mai descoperea, foietîndu-l din pură plăcere, nebaneute frumuseți pe care simțea nevoia să le înregistreze, însoțindu-le de finele sale comentarii, în celebrul său „*Journal*”). Beckett e, înainte de toate, un literat. Eugen Ionescu, de asemenea.

Afirmativ, gestul premierii e, totodată, polemic. El vizează pe cei ce nesocotesc, flăgrînt uneori, principiul impus de marca *dramaturgie*; pe artizanii teatrali, pe așa-ziii „oameni de meserie”, pe tehnicienii care posedă la perfecție toate trucurile de smuls lacrimi celor slabi de inger și de declanșat risul grosolan, timp.

Pe scena Teatrului „Bulandra”, ca și pe aceea a Naționalului craiovean, *Viteazul* — s-o recunoaștem — a eșuat. Critici, de o amabilitate extremă față de meseriașii conștiincioși sau nu, amenințînd, însă, cu toții să mențină *dramaturgia* noastră în smîrcurile mediocrității (dar care se întîmplă să facă uneori „rețete”), s-au grăbit să conteste atunci „teatralitatea” basoreliefului dramatic al lui Paul Anghel. Mai mult, și mai grav, să pună acest imaginar cusur în directă relație cu caracterul *literar* al lucrării, ca și cum valoarea literară ar anula, prin ea însăși, caracterul teatral al lucrării, ca și cum *dramaturgul* n-ar trebui să fie un creator de limbă și de lumi, ci un biet meșteșugar, dotat cu o anume dexteritate, un abil amuseur.

Nu e pentru prima oară cînd „oamenii de meserie” stabilesc cu aerul cel mai firesc, o astfel de relație absurdă, pentru a torpila opere valoroase. Oricît de straniu, un atare mod de a aprecia o lucrare dramatică a dobindit totuși un anume drept de cetățenie în lumea făcătorilor de teatru. Obiecția, vizînd scoaterea de pe afiș a basoreliefului dramatic *Viteazul*, nu are, deci, nici măcar meritul nouității. I-a fost adusă, cu decenii în urmă, lui Camil Petrescu bunăoară, cînd și-a prezentat piesa *Danton*, capodopera *dramaturgiei* noastre istorice. I-a fost adresată, de asemenea, lui G. Călinescu, văduvit de satisfacția de a-și vedea montat admirabilul text dramatic, cu pronunțate accente antifasciste,

Șun, care-l exprimă poate cel mai fericit. Nici Blaga, încă persecutat de regizori, nu a scăpat unui astfel de reproș care, aiurea, nu l-a ocolit nici pe un Claudel, jucat astăzi cu săli pline. Paul Anghel se află, prin urmare, într-o companie care-l onorează, iar tratamentul aplicat de unii piesei sale nu face decât să demonstreze persistența unor prejudecăți dintre cele mai nocive.

Viteazul e opera unui artist autentic care refuză să zgîndăre straturile superficiale, epidermice ale sensibilității noastre, și care, punîndu-și personajele să se înfrunte nu doar între ele, ci să se confrunte cu absolutul și absurdul, pătrunde în zonele cele mai profunde ale afectivității noastre, ne răscolește și ne angajează, în problematica dezbătută, cu toată ființa noastră. Scriitor dotat cu o înțelegere a istoriei, deloc obișnuită, și cu un excepțional simț al limbii, el valorifică estetic, după exemplul lui Sadoveanu, dar la modul său propriu, un limbaj ceremonial, de curte, în care neologismul se învecinează cu termenul arhaizant, iar elementul aluziv, ambiguu, e adesea dominant. Paul Anghel ne oferă, astfel, nu numai un text de natură să reziste lecturii, ci un text de înaltă ținută literară, căruia nu-i lipsesc — cum s-a susținut — virtuțile teatrale.

Virtuțile acestea n-au fost, însă, descoperite și puse în valoare de regizorul Moisesescu, în cele două spectacole pe care le-a montat cu *Viteazul*. Ele au fost deservite și de interpreți, fideli unei maniere învechite, retorice, de a juca teatru istoric, manieră complet inadecvată în acest caz. Elementul care declanșează tragedia protagonistului central e conflictul, surd la început, deschis apoi, dintre Mihai și țărănime. Dialogul dintre Mihai și masa țăranilor constituie însuși axul ideologic-artistice al piesei; el e fundamental pentru înțelegerea dialogului purtat de prinț cu sfetnicul său, de aceștia cu imperialii. Căci confruntarea dintre domnitor și sfetnic, apoi confruntarea dintre ei și reprezentanții imperiului, nu fac decât să reflecte conflictul principal, atribuindu-i mereu o altă, de fiecare dată, nouă, dimensiune. Or, în spectacolele regizate de Moisesescu, tocmai această dramatică înfruntare nu se vede. Țărănimea — ca termen al conflictului — e ca și inexistentă. Sentimentul pe care ni-l lasă spectacolele amintite e al frustrării.

Virtuțile teatrale ale piesei n-au fost valorificate nici prin felul în care s-a purtat pe scenă dialogul dintre Mihai și înțeleptul său slujitor. Acesta din urmă, departe de a fi — cum s-a susținut — un interlocutor lipsit de personalitate, e un om politic lucid, cultivat, departe văzător și posedînd, în același timp, un acut simț al realităților contemporane. Opunîndu-se lui Mihai, stăpînit de visuri atunci utopice, el e totuși fascinat de măreția proiectelor domnului său. Asistăm, așadar, la un dublu conflict: unul, interior, al Sfetnicului, pe care regizorul nu l-a sesizat

și pe care interpreții n-au știut cum să-l exprime; al doilea, dintre acesta și Mihai, el însuși sfîșiat de contradicții, cărora nu le poate găsi o soluție acceptabilă. Conflictul dintre cei doi protagoniști nu ia aspectele spectaculoase pe care le va avea confruntarea de la curtea imperială, unde solicitantii, transformîndu-se în răzvrătiți, rostesc tirade cărora li se replică insolent prin amenințări abia mascate în limbajul diplomatic. El nu e, însă, prin aceasta diminuat, căci înfruntarea dintre tiran și omul său de nădejde, pe care primejdia dizgrației nu-l evită, reclamă din partea ultimului un limbaj aluziv, ambiguu, foarte nuanțat, și, în același timp, confuz ca al oracolelor antice. Opunîndu-se, Sfetnicul trebuie să lase interlocutorului său impresia că-l aprobă. Rolul său e dintre cele mai dificile și reclamă o măiestrie deosebită.

Retorici, în tradiția teatrului istoric de factură romantică al lui Schiller bunăoară, inclinați să-l joace chiar pe Shakespeare ca pe Delavrancea, interpreții acestui complex personaj n-au putut sugera caracterul luptei desfășurate de el. O luptă reclamînd o tactică deosebită, dintre cele mai complicate, și instrumente cu totul altele decît cele cu care ei s-au deprins. Nici rechizitorii patetice, nici dispute aprinse nu dau de astă dată sentimentul înțelegerii. Aici accentul cade pe nuanță; pe o nuanță, ea însăși învăluită. Nici sentința nu e rostită solemn, ci șoptită abia, și atunci ca din întîmplare, aparent fără nici un scop. Actorul chemat să interpreteze un astfel de personaj nu trebuia nici să țipe, nici să lase sentimentul unui inhibat care se supune. Trebuia, diplomat, să știe, după împrejurări, șopti sau rosti cuvintele ca în vorbirea curentă, firesc; și trebuia, mai ales, să poată însinua și retracta, iar însinuările, aluziile, retractările să se simtă și din schimbarea intonației și din sublinierea ambiguității cuvintelor de care se servește. Conflictul cu Mihai — rostindu-și replicile solemn, sențios de obicei, vorbind uneori ca un posedat în plin delir, ca un disperat alteori, ori ca un resemnat, totdeauna precis însă, lipsite de orice ambiguitate — ar fi reieșit, astfel, nu numai din schimbul replicilor ci și din modul de rostire, altul, al fiecărui interpret în parte.

Și s-ar fi cerut pentru a se sublinia, o dată cu valorile teatrale ale acestui text al lui Anghel, și cele poetice, o artă a recitării care, cu unele excepții (Mihaela Djuvara) le-a lipsit interpreților.

Încredințat unui regizor cu inteligență, fantezie, talent și putere de dăruire, basorelieful dramatic *Viteazul* și-ar fi dezvăluit din plin virtuțile alese.

Distincția acordată lui Paul Anghel pentru *Viteazul* am dori-o un imbold, însă pentru alte montări pe măsura valorii lucrării. Atunci abia premiarea dramaturgului Anghel ar dobîndi deplina sa semnificație.